

Asia 3D-animaatioiden ja animaatiohahmon tekijänoikeudellinen suoja

Hakija B

Annettu 18.12.2018

Tiivistelmä

Lausuntopyynnössä tarkoitettut viisi 3D-animaatiovideota olivat tekijänoikeuslain mukaisia elokuvateoksia. Pelkkä abstrakti hahmo ei saanut sellaisenaan tekijänoikeussuojaa. Sen konkreettiset toteutusmuodot sen sijaan nauttivat suojaa.

LAUSUNTOPYYNTÖ

1. B (hakija) on pyytänyt tekijänoikeusneuvoston lausuntoa viiden 3D-tietokoneanimaationa toteutetun lyhyen piirrosvideon tekijänoikeudellisesta suojasta sekä 3D-animaatiohahmon tekijänoikeudellisesta suojasta. Hän on luonut Trevi Tyger-nimisen hahmon sekä viisi 3D-animaatiota nimeltään TreviTyger RockKat, TreviTyger Dance Anvil, TreviTyger Dance Jelly, TreviTyger Inflatable sekä TreviTyger Flamethrower jotka hän on oheistanut lausuntopyyntöönsä sekä käsikirjan joka antaa tietoja siitä, miten hahmo syntyi.
2. Hakija on pyytänyt, että tekijänoikeusneuvosto vahvistaa hänen oikeutensa mainittuihin teoksiin sekä vahvistaa, että hänellä on yksinoikeudet käyttää teoksia haluamallaan tavoilla. Lisäksi hän on pyytänyt logon ja TreviTyger-hahmon harkitsemista tavaramerkki-oikeudellista suojaa saavina kohteina, mikäli tämä kuuluu tekijänoikeusneuvoston toimivaltaan.

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

3. Tekijänoikeuslain (404/61) 55 §:n mukaan tekijänoikeusneuvosto antaa lausuntoja tekijänoikeuslain soveltamisesta. Näiden lausuntojen luonne ei ole sitova.
4. Sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on tekijänoikeus teokseen tekijänoikeuslain (TekijäL, 404/1961) 1 §:n mukaan. Pykälä sisältää esimerkkiluettelon tekijänoikeussuojaa saavista teostyypeistä. Suojaa saavat esimerkiksi kaunokirjalliset sekä selittä-

vät kirjalliset ja suulliset esitykset, sävellysteokset, elokuvateokset sekä valokuvateokset ja muut kuvataiteen teokset. Tekijänoikeus suojaa sekä teosta kokonaisuutena että sellaista teoksen osaa, jota muusta teoksesta irrallaan tarkasteltuna voidaan pitää tekijänsä luovan työn omaperäisenä tuloksena.

5. Euroopan Unionin tuomioistuin katsoi 1.12.2011 antamassaan ratkaisussa C-145/10 (Painer), että teos voi saada tekijänoikeussuojaa, jos se on tekijänsä henkisen luomistyön tulos siten, että se kuvastaa tekijän persoonaa ja siitä käyvät ilmi tekijän vapaat ja luovat valinnat teosta tehtäessä. Kansallisen tuomioistuimen tehtävä on ratkaista lopullisesti, ylittyykö teoskynnys.
6. Tekijänoikeuden sisällöstä on säädetty tekijänoikeuslain 2 §:ssä ja 3 §:ssä. Tekijän taloudellisista oikeuksista säädetään tekijänoikeuslain 2 §:ssä. Sen mukaan tekijänoikeus tuottaa, tekijänoikeuslain 2 luvussa säädetyn rajoituksen, yksinomaisen oikeuden määrätä teoksesta valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla se yleisön saataviin muuttamattomana tai muutettuna, käännöksenä tai muunnelmana, toisessa kirjallisuus- tai taidelajissa taikka toista tekotapaa käyttäen. Tekijänoikeuslain 2 §:n 3 momentin mukaan teos saatetaan yleisön saataviin, kun se esitetään julkisesti tai kun sen kappale tarjotaan myytäväksi, vuokrattavaksi tai lainattavaksi taikka sitä muutoin levitetään yleisön keskuuteen tai näytetään julkisesti. Tekijänoikeuslain 2 §:n 2 momentin mukaan kappaleen valmistamisena pidetään myös teoksen siirtämistä laitteelle, jonka avulla se voidaan toisintaa.
7. Tekijän moraalisisistä oikeuksista säädetään tekijänoikeuslain 3 §:ssä. Sen mukaan tekijän nimi on ilmoitettava hyvän tavan mukaisesti, kun teoksesta valmistetaan kappaleita tai teos kokonaan tai osittain saatetaan yleisön saataviin. Lisäksi säännöksessä kielletään teoksen muuttaminen tekijän kirjallista tai taiteellista arvoa loukkaavalla tavalla tai teoksen saattaminen yleisön saataviin sanotuin tavoin loukkaavassa muodossa tai yhteydessä.

3D-animaatioiden ja hahmon suoja tekijänoikeuden kannalta

8. Bernin sopimuksen 2 artiklan mukaan tekijänoikeussuojaa saavat kirjalliset ja taiteelliset teokset. Tämä ilmaisu käsittää muun muassa elokuvateokset, joihin rinnastetaan elokuvaamiseen verrattavalla tavalla ilmaistut teokset. Bernin sopimuksen selitysteoksen mukaan "elokuvaamiseen verrattavalla tavalla" ei viittaa niinkään teoksen valmistusmenetelmään, vaan lopputuloksena olevan teoksen muotoon, joka on analoginen elokuvan kanssa. Elokuvana suojaa saavan teoksen valmistusmenetelmän ei siten tarvitse olla elokuvaamisen

kanssa analoginen. (Guide to the Bern Convention, WIPO 1978, s. 15).

9. Selitysteoksesta ilmenee, että elokuvan käsite on ymmärrettävä varsin laajasti. Se kattaa kaikki elokuvateokset ja elokuvaamiseen verrattavalla tavalla ilmaistut teokset riippumatta niiden tyypistä, pituudesta, valmistusmenetelmästä, käytetystä teknisestä prosessista, tarkoituksesta taikka tekijästä. (Guide to the Bern Convention, WIPO 1978, s. 15 - 16) Teoksen v. 2003 uudistetussa laitoksessa todetaan, että elokuvateoksista puhutaan uudemmissa kansainvälisissä ja kansallisissa normeissa ja oikeuskirjallisuudessa "audiovisuaalisina teoksina". Tämä ilmaisu ei kaikissa tapauksissa ole kuitenkaan täysin tarkka, sillä yksinomaan visuaalisten teosten - ilman audio- eli äänielementtejä - katsotaan myös kuuluvan tähän kategoriaan.
10. Elokuvateoksen käsitettä on pohdittu myös tekijänoikeuslain esitöissä. Tekijänoikeuskomitea totesi V osamietinnössään, että tekijänoikeudellisessa mielessä elokuvateoksena pidetään liikkuvista kuvista tai liikkuvista kuvista ja äänestä muodostuvia teoksia sekä muita elokuvaamiseen rinnastettavalla tavalla ilmaistuja teoksia, jotka ylittävät tekijänoikeudellisen teoskynnyksen. Tämä määritelmä kattaa perinteisten filmille tallennettujen elokuvien lisäksi muun muassa televisiossa lähetetyt teokset, videotallenteille tallennetut teokset ja muut elokuvallisin keinoin valmistetut teokset. Tekijänoikeuskomitea ei mietinnössään täsmentänyt sitä, mitä elokuvallisin keinoin valmistetuilla teoksilla tarkoitetaan. (Komiteanmietintö 1990:31: Äänitteiden ja audiovisuaalisten teosten kopiointi ja levitys, s. 31)
11. Tekijänoikeuskomitean VI osamietinnössä todettiin edellisen lisäksi elokuvateoksista seuraavaa: "Välttämätöntä ei ole, että elokuvateoksen kuvat olisivat figuratiivisia tai että ne muodostaisivat peräkkäin esitettynä toisiinsa yhteydessä olevan kuvajakson. Koska useimmat videotaiteen teokset koostuvat liikkuvista kuvista, kuuluvat ne pääsääntöisesti elokuvateosten joukkoon. Rajatapauksissa videoteosten kuuluminen johonkin kategoriaan on ratkaistava tapaus kerrallaan." (Komiteanmietintö 1991:33: Kuvataide ja tekijänoikeus, s. 55).
12. EY:n vuokraus- ja lainausoikeuksista sekä tietyistä tekijänoikeuden lähioikeuksista henkisen omaisuuden alalla annetussa direktiivissä 2006/115 tarkoitetaan "elokuvan" käsitteellä äänellä varustettua tai äänetöntä elokuvateosta taikka audiovisuaalista teosta tai liikkuvaa kuvaa (direktiivin 2 artiklan 1. kohta).
13. Animaatio on tekniikka, jossa elokuva toteutetaan kuva kuvalta, kuvaamalla pieniä muutoksia sisältäviä kuvia. Perinteisen piirroksen ja fyysisen mallin muuttelun kuvaamisen ohella myös 3D-grafiikalla toteutettuja animaatioita pidetään elokuvina.

14. Elokuvan on tekijänoikeuslain nojalla suojaa saadakseen oltava tekijänsä luovan ilmaisun omaperäinen tulos. Oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että tekijänoikeuden suojaaman elokuvateoksen käsite kattaa nykyään suurimman osan elokuvallisin menetelmin valmistetuista tallenteista, joiden ilmiäisy on edes jossain määrin omaperäinen. Kirjallisuudessa Salokannel on katsonut, että "[...] ehdottoman selviä kriteereitä on mahdotonta asettaa ja kunkin teoksen sisältämä luova panos on tutkittava tapauskohtaisesti". Tämän lisäksi hän on todennut, että "[a]iheen omintakeinen käsittely ja sisällön nivoutuminen yhtenäisen juonen ympärille riittää yleensä tekemään elokuvasta tekijänoikeudellisesti suojatun teoksen." (Marjut Salokannel, Häviävät elokuvan tekijät, Helsinki 1990, s. 21). Oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että elokuvateoksesta ei voida puhua silloin, kun elokuva syntyy automaattisesti kameran kuvatessa esimerkiksi kaikki pankkitalissa käyvät asiakkaat. (Haarmann, Pirkko-Liisa: Tekijänoikeus & lähioikeudet, s. 64)
15. Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt elokuvateosten suojaa muun muassa lausunnoissaan 1995:9, 1998:6, 2001:15 ja 2002:16. Lausunnossa 1995:9 oli kyse videotallenteesta, joka koostui erääseen kongressiin osallistuneiden henkilöiden puheiden taltioinneista ja luennoitsijoiden luentojen välisistä osuuksista, joissa oli otoksia esimerkiksi maisemista, vanhoista arkistofilmeistä ja valokuvista. Videon sisältyi myös runsaasti musiikkia. Tekijänoikeusneuvosto katsoi, että kyseinen videotallenne oli elokuvateos. Myös lausunnossa 1998:6 oli kyse videotallenteiden tekijänoikeussuojasta. Tallenteet sisälsivät esimerkiksi jäänmurtajien historiaa käsittelevän dokumenttiohjelman, konserttitaltiointeja ja kanteleensoiton oppitunnin. Tekijänoikeusneuvosto katsoi, että kaikkia lausuntopyynnössä tarkoitettuja videotallenteita voitiin kokonaisuutena arvioiden pitää elokuvateoksina.
16. Lausunnossa 2001:15 käsiteltiin yksittäistapaukseen puuttumatta elokuvateoksen käsitettä laajemmin. Lausunnossa 2002:16 oli ensisijaisesti kyse sitaattioikeudesta mutta siinä aineistoon sisältynyt kolmen minuutin mittainen dokumenttifilmi sai suojaa elokuvateoksena. Lausunnoissa TN 2015:7 ja 8 liikkuvaa kuvaa sisältävien tietokonepelien lainaaminen ilman tekijänoikeuden haltijan lupaa oli sallittu koska pelejä ei ollut kokonaisuutena katsottava elokuvateoksiksi.
17. Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt piirroshahmon tekijänoikeudellista suojaa muun muassa ratkaisussaan TN 2006:16. Siinä todettiin, että tekijänoikeuslaki ei sellaisenaan tarjoa suojaa piirroshahmolle vaan teostasoisille piirroksille. Mikäli joku kopioi toisen piirroksen tai mikäli uutta piirrosta on pidettävä alkuperäisen muunnelmana niin, että se ei nauti itsenäistä, teokselle tarjottavaa tekijänoikeussuojaa, on sellaisen piirroksen käytöstä sovittava alkupe-

räisen piirroksen tekijänoikeuden haltijan kanssa. Lausunnossa TN 1986:8 todettiin, että käsikirjoitus sekä sen perusteella valmistettu elokuvateos, jossa esiintyi ”Viljoa esittävä mies” olivat tekijänoikeudella suojattuja teoksia. Sen sijaan hahmon käyttäminen irrotettuna teoksesta oli lähinnä teoksessa esitetyn idean käyttämistä, eikä hahmo ollut tekijänoikeudellisesti suojattu. Lausunnossa TN 1993:25 eräissä elokuvateoksissa esiintyvät Ohukaisen ja Paksukaisen hahmot eivät visuaalisesti arvioituina olleet niin itsenäisiä ja omaperäisiä, että ne olisivat olleet tekijänoikeudellisesti suojattuja.

Johtopäätökset elokuvateosten ja hahmon teossuojasta

18. Lausuntopyynnössä mainitut viisi 3D-tietokoneanimaatiota TreviTyger RockKat, TreviTyger Dance Anvil, TreviTyger Dance Jelly, TreviTyger Inflatable sekä TreviTyger Flamethrower ovat kestoltaan kaikki alle minuutin mittaisia kertoen TreviTyger-hahmon edesottamuksista.
19. Olennaista teosharkinnassa nyt kyseessä olevissa animaatioissa ei ole esimerkiksi animaation kesto, sisällön tuottamisen videosta ilmenevä ammatillinen taso tai kuvan laatu. Myöskään animaatioiden taiteellinen laatu tai asiapitoisuus eivät ole teoskynnyksen kannalta keskeisiä kriteereitä.
20. Ratkaisevaa on se, että kaikki viisi animaatiota ilmaisultaan kuvastavat tekijän persoonaa ja niistä käyvät ilmi tekijän vapaat ja luovat valinnat teosta tehtäessä. Hahmon konkreettinen, animoitu ulkomuoto ympäristöineen sekä tapahtumat animaatioissa ilmentävät näitä luovia valintoja ja niiden konkreettista toteuttamista. Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että kaikki viisi animaatiota ovat siten tekijänoikeuslain 1 §:n mukaisia elokuvateoksia. Tekijänoikeus tuottaa muun muassa, laissa säädetyin rajoituksin, yksinomaisen oikeuden määrätä teoksesta valmistamalla siitä kappaleita ja saatamalla se yleisön saataviin, muuttamattomana tai muutettuna siten kuin edellä on kohdassa kuusi mainittu.
21. Pelkkä abstrakti TreviTyger-hahmo sellaisenaan ei ole tekijänoikeussuojaa saava teos. Sen sijaan TreviTygerin konkreettiset toteutukset, olivatpa ne perinteisiä tai 3D-grafikalla toteutettuja piirroksia, sekä animoinnit ovat kokonaisuutena niin itsenäisiä ja omaperäisiä ja ilmaisultaan kuvastavat tekijän persoonaa siinä määrin, että ne voivat ylittää teoskynnyksen.
22. Tekijänoikeusneuvosto ei lakisääteisen tehtävänsä puitteissa tutki niitä suojamuotoja, joita sisältyy muihin lakeihin, kuten esimerkiksi tavaramerkkilakiin.

Puheenjohtaja

Marcus Norrgård

Sihteeri

Perttu Virtanen

Lausunto on käsitelty tekijänoikeusneuvoston täysistunnossa. Asian ratkaisemiseen ovat osallistuneet Marcus Norrgård (puheenjohtaja), Ulla-Maija Mylly, Rosa Maria Ballardini, Lottaliina Pokkinen, Sanna Nikula, Aku Toivonen, Antti Kotilainen, Martti Kivistö, Ismo Huhtanen, Timo Enroth, Maria Rehbinder, Tuula Hämäläinen ja Asko Metsola.